

Ukrajina: oranžová dezilúzia a trnistaná cesta tranzície

4

Autor: Viktor KOVAČOV

Oponent: Jurij Ivanovyč RADKOVEC

Úvod

Vnútoraná politika

Vládna kríza a odvolanie predsedníčky vlády

Ukrajinsko-ruský plynový konflikt

Odvolanie Jechanurovej vlády a ďalšia politická kríza (nástup ústavnej reformy)

Parlamentné voľby (marec 2006)

Vládne a provládne strany

Opozícia

Výsledky parlamentných volieb a možné scenáre

Regionálny aspekt parlamentných volieb

Budúcnosť Ukrajiny

Zabranená politika

Ukrajina – EÚ

Ukrajina – NATO

Ukrajina – Rusko

Implikácie pre Slovensko

Úvod

Rok 2005/2006 bol pre Ukrajinu mimoriadne ťažký. Už od samého začiatku roka krajina musela čeliť viacerým výzvam najmä vo vnútornej politike. Nasledovala vládna kríza, odvolanie vlády, plynový spor s Ruskom, parlamentné voľby, rokovania o zostavení koalície. V zahraničnej politike bol rok 2005 (okrem už tradičných sporov s Ruskom (plyn, čiernomorská flotila, atď.) vcelku kľudný.

Vnútoraná politika

Vládna kríza a odvolanie predsedníčky vlády

Júlia Timošenková a Viktor Juščenko spolupracovali prakticky od okamihu odvolania Juščenka z postu predsedu vlády Ukrajiny a jeho prechodu do opozičného tábora. Dnes je očividné, nakoľko sú to rozdielni ľudia. Juščenko je zástancom ekonomických liberálno-pravicových názorov, kým Timošenková sa pri-

držiaava monopolovo-ľavicových. V okolí Juščenka sa objavilo množstvo nových ľudí, kým tím Timošenkovej sa prakticky nezmenil počas celej doby jej fungovania v opozícii. Jediné, čo ich spájalo, bol Kučma – a to vysvetľuje ich predvolebné spojenectvo. Na základe predvolebných dohôd sa Timošenková stala predsedníčkou vlády, ale až po dlhých sporoch v prezidentských kruhoch (Juščenko vtedy vystupoval za kandidatúru Petra Porošenka, dokonca mu pred Novým rokom dal pokyn, aby zostavil vládu). Vďaka jej premiérskemu postu sa podarilo predĺžiť túto neprirodzenú koalíciu o ďalších 8 mesiacov. Počas celého tohto obdobia ale vzťahy medzi premiérkou a prezidentom môžeme charakterizovať slovom „nedôvera“. Potvrdzujú to konkrétne kroky prezidenta Ukrajiny:

- Juščenko samostatne zostavil kabinet ministrov. Timošenkovej sa tam podarilo „pretlačiť“ len Olexandra Turčínova – na pozíciu riaditeľa Služby pre bezpečnosť Ukrajiny (SBU).
- Prezident neumožnil premiérke realizovať jej ústavné právo na iné menovania. Údajne Juščenko uskutočnil vyše 50 menovaní bez návrhu predsedu vlády.
- Prezident prakticky nepodporil projekty zákonov kabinetu ministrov v parlamente.
- Predsedníčka vlády nemohla riešiť žiadne záležitosti súvisiace s NAK „Naftogaz Ukrajiny“.
- Porošenko bol vymenovaný za tajomníka Rady pre národnú bezpečnosť Ukrajiny s rozšírenými právomocami. Jeho úloha pozostávala z vytvorenia alternatívneho centra voči kabinetu ministrov.

Samotnú krízu začal svojimi vyhláseniami riaditeľ kancelárie prezidenta Olexandr Zinčenko¹, ktorý predtým zastával post riaditeľa Juščenkovej prezidentskej kampane. Jeho menovanie odporučili Petr Porošenko a Mykola Martynenko (vymenil Romana Bessmertného, ktorý nevyhovoval biznis kruhom okolo prezidenta). Nehľadiac na to, že Zinčenko ako vedúceho volebnej kampane sprevádzali skôr negatívne ohlasy, on sám plánoval získať pre seba premiérsky post. Šance na to mal, keďže by sa jednalo o tretieho, kompromisného kandidáta. Toto však prečiarikli ambície Timošenkovej, ktorá nechcela odstúpiť od predbežných dohôd. Zinčenko sa napokon stal riaditeľom prezidentskej kancelárie (následne premenoval túto pozíciu na štátneho tajomníka Ukrajiny).

¹Zinčenkova tlačová konferencia prebehla 2. septembra 2006. Ale už 1. septembra vystúpil v priamom prenose predseda strany Jabluko Michail Brodskij, ktorá je súčasťou Bloku Júlie Timošenkovej. Ten obvinil tím prezidenta Juščenka z korupcie. Vyhlásil, že podporuje Timošenkovú ako predsedníčku vlády, ale že do volieb s ňou pôjde len v prípade, pokiaľ ona nepôjde s Juščenkou – pozn. aut.

Napriek plánom zníženia počtov zamestnancov prezidentského sekretariátu ho Zinčenko rozšíril. Juščenko sa tomu neprotivil, ale trval na tom, aby sa súčasťou štruktúry sekretariátu stal aj kabinet prezidenta Ukrajiny, za riaditeľa ktorého bol vymenovaný prvý asistent hlavy štátu Olexandr Tretiakov. Táto štruktúra sa však postupne zväčšila a počet jej zamestnancov prevýšil počet zamestnancov sekretariátu. Už to znamenalo nezhody a konflikty v budúcnosti.

Po určitom čase ukrajinský prezident čoraz viac favorizoval svojho prvého asistenta. Subjektívnou príčinou bolo to, že prezidenta s Tretiakovom spájajú už dlhodobé priateľské vzťahy (v jeho dome žila počas prezidentskej kampane Juščenkova rodina). Je pochopiteľné, že Juščenko ďaleko viac veril Tretiakovovi. Objektívna príčina tkvie v Zinčenkovej štýle práce. V jednoduchosti ho môžeme charakterizovať ako „imitáciu búrlivej činnosti pri minimálnom výsledku“. Prezident teda prestal byť spokojný s jeho prácou a Zinčenko stratil na neho vplyv. Postupne sa dostával do konfliktov s Porošenkou pri presadzovaní svojich ľudí na kľúčové posty. Zinčenko ale podľa všetkého nie je schopný zmieriť sa s vecami, ktoré protirečia jeho chápaniu morálky a spravodlivosti. Nebol totiž prepojený so žiadnymi finančnými záujmami. Hneď, ako nastúpil do kancelárie prezidenta, vzdal sa poslaneckého mandátu. V situácii, ktorá vyznievala v jeho neprospech, sa rozhodol odstúpiť a tým pádom vystúpil na strane Timošenkovej (vystúpil s podobnými obvineniami ako Brodskij, ale bol konkrétnejší). Z jeho pohľadu urobil ten najsprávnejší krok a získal si masovú podporu obyvateľstva. Po jeho vystúpení s obvineniami proti Porošenkovi, Tretiakovovi a Martynenkovi sa znížila dôvera populácie voči prezidentovi [14].

Zinčenkov krok sa stal katalyzátorom dozrievajúcej kulminácie konfliktu. Formujú sa dve skupiny s vlastnými lídrami. Na jednej strane Porošenka – plus Tretiakov, Žvanija, Červonenko, Martynenko; na druhej Timošenková – plus Turčinov, Tomenko, Terechin, Brodskij. Je samozrejmé, že prezident podporoval prvú skupinu. Konflikt medzi Timošenkovou a Juščenkou sa neustále prehlboval. Po vzájomných obvineniach (pravdivých aj nepravdivých), konzultáciách a rokovaní boli načrtnutá možnosť riešenia konfliktu (7. septembra). Prezident odvolá Porošenka, Tretiakova a Skomarovského (riaditeľ Štátnej colnej služby). Timošenková obetuje podpredsedu vlády Tomenka a ministra ekonomiky

Terechina. Okrem toho prezident odvolá jej pravú ruku, riaditeľa SBU Turčinova a vymení generálneho prokurátora. Druhá podmienka: predvolebnú kandidátku povedie Viktor Juščenko a bude disponovať 66 % kvótou, Timošenková bude mať 33 %. Údajne mal prezident mať právo veta na ktoréhokoľvek meno na jej kandidátke. Poslednou podmienkou bolo zastavenie mediálnych útokov Timošenkovej proti Porošenkovi (mala vystúpiť s prezidentom na spoločnej konferencii a vyvrátiť Zinčenkove obvinenia). Prezidentská strana tvrdí, že Timošenková s touto možnosťou súhlasila, čo umožnilo prezidentovi na tlačovej konferencii vyhlásiť, že sa na všetkom s premiérkou dohodli. 8. septembra sa o 9:00 uskutočnila tlačová konferencia podpredsedu vlády Tomenka (hodinu pred plánovanou tlačovkou Viktora Juščenka, kde mal oznámiť výsledky dohody z 7. septembra!) ktorý oznámil svoju rezignáciu a zopakoval obvinenia Brodského a Zinčenka na adresu Porošenka a Tretiakova. [7] Takto Timošenková porušila dohodu a vyprovokovala prezidenta k radikálnejším krokom. Následne bol realizovaný „nulový variant“ – odvolanie všetkých. Výsledkom bolo, že Timošenková a jej prívrženci de iure a de facto stratili moc (Porošenko a Tretiakov len de iure). Z pohľadu dlhodobej perspektívy však vytvárala práve Timošenková.

Ukrajinský prezident teda odvolal kabinet ministrov; Porošenka z pozície tajomníka Rady pre národnú bezpečnosť Ukrajiny; pozastavil vykonávanie služobných povinností pre Olexandra Tretiaka a podpísal rozhodnutie o odvolaní riaditeľa SBU Turčinova. Okrem toho sa medzi prepustenými ocitli riaditeľ Štátnej colnej služby Skomarovský a prezident Národnej televíznej spoločnosti Taras Steckiv, ktorý ešte skôr podal demisiu.

Pokiaľ zoberieme do úvahy chronologickú postupnosť spomínaného konfliktu, tak vidíme, že konflikt podľa všetkého vyprovokovala Timošenková. Potvrďuje to dôsledná načasovanosť vystúpení (1., 2., a 8. septembra). Konala tak predovšetkým kvôli prezidentským voľbám a jej cieľom mohlo byť oslabenie pro-prezidentskej strany (eliminácia Porošenka), ako aj získanie garancií, že po voľbách by sa mohla stať predsedníčkou vlády.

Ukrajinsko-ruský plynový konflikt

Je potrebné začať tým, že Ukrajina sa po rozpade ZSSR radí k energeticky deficitným štátom. Hoci krajina disponuje aj vlastnými náleziskami zemného plynu (sú sústredené hlavne v Pol-

tavskej oblasti), vlastným plynom dokáže pokryť len potreby domáceho obyvateľstva. Metalurgický a chemický priemysel takmer na 100 % závisí od importovaného plynu z Ruska a strednej Ázie. Okrem toho boli cez Ukrajinu postavené ešte za sovietskych čias potrubia, cez ktoré sa realizuje dodávka plynu do Európy (jedná sa o okolo 80 % plynu dodávaného do Európy). Ukrajine sa za vlády Leonida Kučmu darilo riešiť všetky konflikty s RF a Gazpromom v sfére dodávok ruského plynu na Ukrajinu. Je paradoxom, že Ukrajina, budúci najväčší importér ruského plynu, bola neustálym dlžníkom Gazpromu, ktorý pravidelne reštrukturalizoval a prehodnocoval dlhy ukrajinskej strany. Čo môžeme jednak uznať ako úspech Kučmovho režimu, jednak musíme brať do úvahy, že Kučma nikdy neprekážal Gazpromu v realizácii strategických plánov ohľadom dodávania plynu do Európy a posilnenia ruského monopolu v štátoch EÚ.

Preto môžeme tvrdiť, že Kučma vyhovoval Gazpromu a odpúšťalo sa mu veľa, dokonca aj krádeže plynu, o ktorých Kučma povedal počas svojho rozhovoru pre Spiegel v auguste 2000: „Moskva každoročne prepravuje cez našu krajinu na Západ 130 mld. m³ plynu. Pokiaľ sa u nás odčerpá 1 miliarda – veď sa jedná o minimálnu časť“, vyhlásil vtedy Kučma. Odpovedajúc na otázku, kto stojí za krádežami plynu, Kučma odpovedal, že sa tak robí na základe pokynu vlády Ukrajiny. [8] Agentúra Lenta.ru napísala, že „na základe počtov „Gazpromu“ každoročne mizne na Ukrajine 7 – 8 mld. m³. Prítom exportné dodávky ruského plynu do Európy predstavujú 120 mld. m³“. Pokiaľ berieme do úvahy, že vyhlásenie Kučmu poukazuje na ukrajinskú vládu, agentúra RIA Novosti nasledovne okomentovala vyhlásenie ukrajinského prezidenta: „Jedným z možných vysvetlení je, že adresátom nebolo Rusko, ale západné krajiny, od ktorých chce Ukrajina získať kompenzáciu za zrušenie časti jadrových reaktorov. Nie je vylúčené, že vyhlásenie bolo cielené dovnútra, ako signál na „balenie kufrov“ pre vtedajšieho predsedu vlády Viktora Juščenka“. [5]

V rokoch 1994 – 2004, kedy bol pri moci na Ukrajine Kučma, sa Kremľ ani raz nepokúšal riešiť problémové otázky v oblasti rusko-ukrajinských vzťahov. Nehľadiac na kritiku ruských médií (proti ústupkom voči Ukrajine v plynovej sfére vystupovali Kommersant, Rosbiznesconsulting, TV TVC a i.) a vysokopostavených úradníkov ruská vláda prakticky vždy odpúšťala Ukra-

jine všetky prehrešky. Kučma kontroloval a riadil ukrajinské plynárenské spoločnosti a „nestaval sa do cesty“ ruskému monopolu.²

Za upevnenie vzťahov medzi Gazpromom a Kučmom môžeme považovať vymenovanie bývalého predsedu predstaviteľstva Gazpromu Viktora Černomyrdina za veľvyslanca RF na Ukrajinu v máji 2001. Pre Gazprom boli odchod Kučmu a následné odovzdanie moci Juščenkovi veľmi nevýhodné.

Problémy sa na Ukrajinu prehĺbili, keď boli na základe iniciatívy Júlie Timošenkovej na začiatku roka 2005 uskutočnené zásadné zmeny v rozpočte, ktoré ešte viac zvýšili jeho deficit. Existujúce „diery“ mala zakryť reprivatizácia veľkých priemyselných závodov (Krivorožstal', Nikopolský ferrosplavový závod, atď.). Reprivatizácia sa nat'ahovala, ale vláda potrebovala garancie vykrytia rozpočtu. Okrem toho Timošenková musela čeliť ekonomickým problémom ako rast cien (obzvlášť paliva), zníženie ekonomických ukazovateľov (počas prvých mesiacov sa rast HDP znížil na 4 % v porovnaní s 8 % v 2004) a taktiež s opozíciou v okolí prezidenta. Pokúsila sa síce prostredníctvom administratívnych ohraničení riešiť problém palivovej krízy na Ukrajinu, ale vyvolala kritiku v prezidentskom tábore aj medzi svojimi prívržencami.

Ako jeden zo spôsobov zlepšenia situácie si vláda vybrala prehodnotenie dohôd s RF ohľadom plynu. Ukrajinskej vláde išlo o zvýšenie platby za tranzit ruského plynu cez ukrajinské územie z 1,093 USD za 1 000 m³/100 km na 2 – 2,5 USD pri zachovaní rovnakých cien plynu (50 USD). Ale berúc do úvahy fakt, že RF na konci roka 2004 počas prezidentských volieb stavila na Viktora Janukovyča a „prehrala“ prezidentské voľby na Ukrajinu, ani Juščenko, ani Timošenková nemohli počítať s ústupkami zo strany Kremľa a Gazpromu v oblasti plynu³.

Keď ukrajinská strana začala trvať na tom, že Gazprom musí platiť za tranzit plynu len peniazmi (a nie plynom ako predtým) a ešte aj podľa nových cien, ruská strana s tým súhlasila. Poukázala ale na to, že dvíha cenu na 160 USD za 1 000 m³ a navrhla ukrajinskej strane, aby podpísali novú zmluvu, ktorá bude zahŕňať spomínané zmeny. Toto však bolo pre Ukrajinu absolútne nevýhodné, keďže ukrajinský metalurgický priemysel má minimálnu úroveň rentability pri cene 95 USD za 1 000 m³ plynu a metalurgia – 105 USD (ale pritom podľa platnej zmluvy Ukrajina od

²Takto sa druhý manžel Kučmovej dcéry Viktor Pinčuk dostal k dvom plynárenským spoločnostiam – Interpipe a Turbotrast a tiež k radu veľkých potrubných a metalurgických závodov. Práve metalurgická sféra je najväčším konzumentom zemného plynu – pozn. aut.

³Situácia bola o to ťažšia, že v júni 2005 Gazprom oznámil fakt zmiznutia 7 mld. 800 mil. m³ plynu z ukrajinských skladísk – pozn. aut.

1. januára 2006 predáva plyn Rumunsku za cenu 260 USD za 1 000 m³) [2]. Paralelne s tým sa Ukrajina pokúšala zabezpečiť aj garancie v otázkach importu turkménskeho plynu. Avšak Kyjevu sa nepodarilo dohodnúť sa s Ašchabádom na prijateľnej cene. Ukrajine sa nepodarilo zachovať cenu 44 USD za 1 000 m³ turkménskeho plynu. Navyše počas Kučmovho prezidentstva Gazprom získal rad výhod, ktoré posilnili pozície spoločnosti na Ukrajine. V súlade s balíkom dokumentov, ktoré boli podpísané koncom júla 2004, Naftogaz Ukrajiny odmietol služby vtedajšieho dopravcu turkménskeho plynu – Eural Trans Gaz (ETG). Prostredníctvom asociácie s ukrajinským monopolom spoločnosťou JKX GAS BV Kyjev kontroloval okolo 30 % akcií ETG. Od roku 2005 jej právomoci vykonáva RosUkrEnergo, kde Gazprom kontroluje 50 % akcií a Ukrajina ani jednu. Ten istý balík predpokladá ešte dva ústupky zo strany Ukrajiny. Tým, že Kyjev dostal takmer polovicu (45 %) peňažnej časti platby za tranzit do roku 2009, sa vzdal práva na zvýšenie platby viac ako na 1,09 USD za 1 000 m³/100 km na toto obdobie. Okrem toho sa Ukrajina rozhodla neodkladať vyplatenie dlhov ruskému monopolu za obdobie 1997 – 2000 [4]. V auguste 2004 Ukrajina splatila svoje záväzky, i keď formálne mohli toto rozhodnutie natáhovať až do roku 2013. Kludne môžeme pripustiť, že Kučma a Janukovyč sa takýmto spôsobom pokúšali o získanie podpory zo strany RF a Gazpromu pre nadchádzajúce prezidentské voľby.

Gazprom prehodnotil ceny plynu nielen Ukrajine, ale ďalším štátom SNŠ – Moldavsku, Gruzínsku, Azerbajdžanu, Arménsku. Od 1. januára 2007 sa predpokladá zvýšenie cien aj pre Bielorusko. Až do polovice decembra 2005 Ukrajina nepodnikala žiadne kroky v riešení otázky dodávok plynu. Až potom, ako vedenie Gazpromu vyhlásilo, že rokovacie strany majú výsledok 9-mesačných rokovaní: cenu 220 – 230 USD za 1 000 m³, sa ukrajinské TV začali pýtať expertov, prečo mlčí Západ?

Vedenie Ukrajiny však vyhlásilo, že nikto s Gazpromom o zvýšení ceny nerokoval. Potom vedenie Gazpromu prešlo do útoku. Dňa 23. decembra 2005 ruské TV oznámili, že v Gazpromu sa začalo cvičenie ohľadom zastavenia dodávok plynu na Ukrajinu. Komentujúc vyhlásenie predsedu vlády Ukrajiny Juryja Jechanurova, ktorý vyhlásil, že „pokiaľ bude chýbať plyn, tak má Ukrajina právo na odobratie 15 % plynu z európskeho potrubia“ [8],

podpredseda predstavenstva Gazpromu Medvedev povedal nasledovné: „Môžeme predávať presne toľko plynu, koľko potrebuje Európa“ [3]. Prostredníctvom médií sa ukrajinská a ruská strana navzájom obviňovali, vyhrážali sa arbitrážou a pokúšali sa presvedčiť Európu, že na vine je tá druhá.

Následne začala byť očividná politizácia sporu. Prejavila sa najmä vtedy, keď kabinet ministrov Ukrajiny prijal rozhodnutie o uskutočnení inventarizácie čiernomorskej flotily a prehodnotení zmluvy o nájme (boli by to normálne požiadavky, keby neprišli počas plynového konfliktu). Ruský minister obrany na tieto požiadavky však kontroval tým, že RF tým pádom môže prehodnotiť „veľkú“ rusko-ukrajinskú Zmluvu o priateľstve a spolupráci z roku 1997 (kde sú definované hranice Ukrajiny) [10].

Nakoniec sa predstavitelia Gazpromu a Naftogazu dohodli. Jedným z najdôležitejších bodov zmluvy je, že spoločnosť Ros-UkrEnergó (dcérska spoločnosť Gazpromu a rakúskej spoločnosti Raiffeisenbank) bude plyn Ukrajine predávať za 95 USD za 1 000 m³ (pričom sa nejedná o ruský, ale o stredoázijský plyn). Táto cena ale bude platiť len počas „prvej etapy“ platnosti zmluvy, teda do 1. júla 2006 [1].

Ukrajina ukončila plynový spor za veľmi nevýhodných podmienok. V prípade zverejnenej ceny 1,6 USD za tranzit 1 000 m³/100 km Ukrajina získa ďalších 650 mil. USD, kým nová cena plynu (95 USD) bude Ukrajinu stáť 2,5 mld. USD ročne, pričom táto suma sa bude musieť vyplácať peniazmi a nie barterom. 95 USD znamená maximálnu výšku ceny plynu, po ktorú sa Ukrajinci mohli dostať (podľa Juščenkovho vyhlásenia). Tým pádom Rusko „vyžmýkalo“ z Ukrajiny všetko, čo bolo možné. A to nehovoríme o strate Turkménska ako strategického partnera.

Odvolanie Jechanurovej vlády a ďalšia politická kríza (nástup ústavnej reformy)

10. januára 2006 Najvyššia rada odvolala celý kabinet ministrov. Za tento úkon hlasovalo 250 poslancov (potrebných bolo 226) [12]. Odvolanie podporili všetky opozičné frakcie, vrátane Sociálno-demokratickej strany, Komunistickej strany, Strany regiónov a Bloku Júlie Timošenkovej. Pripojila sa k nim aj časť prívržencov Vladimíra Litvina z Národnej strany. Podľa vyhlásenia predsedu vlády Ukrajiny Juryja Jechanurova niesol vinu za odvolanie vlády predseda parlamentu Vladimír Litvin, ktorý podporil opozíciu.

ciu a tým vyprovokoval štátnu krízu. Opozícia zas argumentovala tým, že vláda zradila národné záujmy Ukrajiny, keď uzavrela ne-transparentnú zmluvu o dodávkach ruského plynu. Tým istým uznesením parlament poveril vládu, aby si plnila povinnosti až do zostavenia novej vlády.

Uznesenie parlamentu bolo schválené v čase neprítomnosti prezidenta Viktora Juščenka, ktorý sa vtedy nachádzal v Aстане (Kazachstan). Ten už 11. januára začal protiútok na radu a tým sa Ukrajina opäť dostala do politickej krízy. Podľa úprav ústavy, ktoré začali platiť od 1. januára 2006, disponuje Najvyššia rada právom na odvolanie vlády. Problém tkvie v tom, že nebolo komu odovzdať právomoci Jechanurovovej vlády, keďže podľa úprav nový kabinet má zostaviť koalícia v parlamente – a tá bude vytvorená až po marcových parlamentných voľbách. Situácia sa úplne zamotala, keď predseda parlamentu Vladimír Litvin predstrel otázku odvolania vlády za porušenie zákonnej procedúry. Podľa ústavy môže byť odvolanie vlády parlamentom zrealizované buď na základe návrhu prezidenta, alebo 150 poslancov. Parlament schválil rozhodnutie opierajúc sa o článok ústavy, ktorý predpokladá prerokovanie vyhlásenia o dobrovoľnom odstúpení predsedu vlády alebo člena kabinetu parlamentom. Keďže ani Jechanurov, ani členovia jeho kabinetu takéto vyhlásenie neuskutočnili, vláda a prezident sa rozhodli ignorovať uznesenie parlamentu. Jechanurov vyhlásil, že kabinet si bude aj naďalej plniť svoje povinnosti dovtedy, kým nový parlament nezostaví vládu.

Nebolo možné obrátiť sa ani na Ústavný súd, keďže nebol zostavený. Najvyššia rada nedokázala zvoliť sudcov podľa svojej kvóty (na Ukrajine sa Ústavný súd zostavuje rovnakými dielmi prezidentom, parlamentom a sudcovským zhromaždením), preto bolo menovaných len 14 sudcov z 18. A kvôli sabotáži parlamentu už menovaní sudcovia nedokázali uskutočniť prísahu.

Súviselo to predovšetkým ani nie tak s rusko-ukrajinskou plynovou dohodou (tá je len prostriedkom), ale s predvolebnou kampaňou. Všetky strany sa snažili o prezentáciu svojich snáh pri obrane ukrajinských záujmov. Len za týchto podmienok bolo možné, že vznikla koalícia absolútne rôznorodých síl proti vláde Jechanurova. Len vtedy bolo možné prepojenie Timošenkovej so stranami ako komunistická, s blokom Litvina alebo Janukovyča. Určitú úlohu tu zohral aj osobný záujem Litvina, ktorý sa snažil vystupovať ako krízový manažér (presne ako pred rokom). Podľa

môjho názoru odvolanie Litvina nemalo vážne následky. Nedokázala sa vytvoriť žiadna koalícia, ktorá by navrhla novú kandidatúru. A iná možnosť neexistovala, keďže prezident nemá ústavné právo samostatne navrhovať iné kandidatúry.

Parlamentné voľby (marec 2006)

26. marca 2006 sa na Ukrajine uskutočnili parlamentné voľby. Tesne pred voľbami sa vychádzalo z toho, že reálne môžu o víťazstvo bojovať tri hlavné politické sily, ktoré môžeme podmienenčne rozdeliť na tri skupiny: „strana moci“, „opozícia“ a tzv. „tretia sila“.

Vládne a provládne strany

Skupina provládnych politických síl, ktorú po prezidentských voľbách 2005 tvorili Naša Ukrajina (NU – Viktor Juščenko), Blok Júlie Timošenkovej, Socialistická strana Ukrajiny (Olexandr Moroz). Národná strana (Vladimír Litvin) sa počas rokov 2005 – 2006 úplne rozpadla. Už vtedy bolo očividné, že ak sa nestane niečo mimoriadne, tak NU voľby prehrá. NU nemala voličom čo ponúknuť, aby ich presvedčila o tom, aby hlasovali za pro-prezidentskú stranu. Jej posledné tromfy, ako napríklad vstúpenie do NATO či uznanie hladomoru z 30. rokov 20. storočia za „genocídu ukrajinského národa“ už nemohli zvýšiť jej popularitu. Na druhej strane NU disponovala silnými zdrojmi. Tento blok podporuje značný počet ukrajinských podnikateľov. Disponuje solídnu informačnou databázou. Sem musíme priradiť aj tzv. administratívny zdroj. A okrem toho, aj s touto stranou je zatiaľ spájaná eufória Majdanu – čiže mínusy značne prevyšujú plusy. Jedným z nich je aj samotný Viktor Juščenko, ktorý si vo viacerých médiách získal imidž nerozhodného a neúspešného prezidenta. K negatívnym javom, ktoré mohli zohrať úlohu v hlasovaní, musíme priradiť aj veľké korupčné škandály, početné ekonomické problémy, zodpovednosť za ktoré po odvolaní Timošenkovej musel prebrať na seba Juščenko. Veľmi negatívnym javom je absencia jasnej a pochopiteľnej ideológie. Negatívne z dlhodobého hľadiska ovplyvnilo imidž strany aj odvolanie Timošenkovej, keďže vo verejnej mienke prevládal názor, že jej odvolanie ani tak nesúviselo s jej ekonomickými neúspechmi, ako s jej bojom proti „korupcii v okolí Juščenka“. Veľkým neúspechom Juščenka, resp. NU bola aj veľmi zle zor-

ganizovaná informačná kampaň ohľadom výsledkov riešenia rusko-ukrajinského plynového sporu. V tomto prípade preventívne zaúradovala aj Timošenková, ktorá začala kampaň proti Jechanurovovi a obvinila ho zo „zrady národných záujmov Ukrajiny“.

V zložitej situácii sa pred voľbami nachádzala aj Socialistická strana Ukrajiny. Hoci figurovala vo vládnej koalícii, nechcela niest' zodpovednosť za situáciu v krajine. Strana, ktorá vidí svoju politickú budúcnosť v realizácii ústavnej reformy, robila všetko pre to, aby sa distancovala od okruhu Juščenkových priaznivcov. Tým viac, že aj samotný Juščenko neraz kritizoval fakt schválenia reformy. Odchod strany do opozičného tábora ale mohol len zhoršiť jej imidž. Veľmi dôležitým bolo pre Morozovu stranu aj to, že v osobe Juryja Lucenka, kontrolovala ministerstvo vnútra, ktoré nechcela stratiť. Zaujímavou by mohla byť myšlienka „tretej sily“, čiže lavírovanie medzi mocou a opozíciou. Tu bol však problém, keďže toto miesto sa snažila zaujať Litvinova Národná strana. V skutočnosti bol však jedinou „tretou silou“ blok Júlie Timošenkovej. Medzi plusy socialistov môžeme zaradiť jasnú a pochopiteľnú ideológiu, stály elektorát a okrem toho si Olexandr Moroz zatiaľ dokázal zachovať imidž „čestného a spravodlivého politika“. Najväčším mínusom strany bola absencia kandidatúry na post predsedu vlády.

Ťažkú úlohu mala pred sebou aj Národná strana. Vladimírovi Litvinovi (centristická ideológia) sa podarilo vyhnúť tým negatívam, ktoré boli charakteristické pre Viktora Janukovyča, ale aj negatívnemu imidžu, ktorý si postupne získal Viktor Juščenko. Litvina sa prakticky nedotkli žiadne veľké škandály. Vďaka tomu nič nestratil – ale ani nič nezískal. Litvin disponoval značnými finančnými zdrojmi. Vďaka svojmu vysokému postaveniu bol stále „na očiach“. Má svoj vlastný elektorát, obzvlášť na vidieku. Má však jeden zásadný mínus – nemá politické ambície. Pravdepodobne najväčšou chybou v predvolebnej kampani tejto strany bolo to, že nevyhlásila, že jej cieľom je dostať na post premiéra Litvina.

Júlia Timošenková a jej blok predstavujú „tretiu silu“. Timošenková má zásadný problém, keďže nemá ani ideológiu, ani presvedčenie: dnes hovorí jedno, zajtra druhé. Jeden fakt je však stály – to, že na čele vidí len seba. To dáva možnosť tvrdiť, že Timošenková nie je ani s opozíciou, ani s Juščenkom. Vďaka

neefektívnej politike Juščenka a Jechanurova sa Timošenkovej podarilo čiastočne zbaviť viny za ekonomické neúspechy v roku 2005. Veľmi ostro a rozumne kritizovala vedenie aj opozíciu. A jej popularita pred voľbami začala stúpať. Aj jej strana disponuje značnými finančnými zdrojmi a má prístup k informačnej sfére Ukrajiny. Má svoj veľmi aktívny elektorát. Treba brať do úvahy aj jej charizmu a rečnícke schopnosti. Silnou stránkou Timošenkovej je jej populizmus. Napriek tomu, že sľubuje ťažko splniteľné, obyvateľstvo ju počúva. Jej hlavnou predvolebnou zbraňou bola kritika neefektívnej skorumpovanej byrokracie, ktorá jej neumožnila uskutočniť reprivatizáciu. Jej hlavným mínusom bola jej ambícia zaujať post predsedu vlády. Z ďalších problémov môžeme spomenúť jej minulosť ako „plynárenskej princeznej“, nedôveru k jej poradcovi a samozrejme konfliktnosť a nezmieriteľnosť.

Opozícia

Hlavným lídrom opozičných síl bol Viktor Janukovyč a jeho Strana regiónov. Je potrebné uznať, že veľmi pragmaticky konsolidoval značnú časť opozičných síl asimiláciou do svojej strany. Strane veľmi pomohli konflikty medzi „oranžovými“ stranami, ktoré zmenili politickú konfiguráciu na Ukrajine. Značne jej pomohol aj Viktor Juščenko, ktorý podpísal s Janukovyčom memorandum a tým ho oficiálne uznal za opozičného politika číslo 1. Je sporné, či je Janukovyč symbolickým, alebo reálnym lídrom opozície. Existuje názor, že ukrajinské elity (vrátane juhovýchodu) ho už neberú, ale obyvateľstvo ho naďalej obľubuje. Musíme ale uznať, že bez Janukovyča by strana nedisponovala takou vysokou popularitou. V každom prípade Janukovyč bol a je jediným opozičným politikom, ktorý má šancu ašpirovať na post predsedu vlády. Jeho silnou stranou je podpora elektorátu juhovýchodu Ukrajiny. Vďaka rozkolu „oranžových“ sa zlepšila finančná základňa strany. Takisto sa im podarilo zachovať si informačné zdroje. Jeho hlavnou slabou stránkou je to, že Janukovyč nemôže zohrať úlohu celonárodného lídra. Ďalším mínusom je aj regionálny charakter strany. Okrem toho v strane absentuje jasná ideológia.

Opozičný blok „Nie tak“ (predtým Sociálno-demokratická strana Ukrajiny – SDPU) mal len veľmi slabé vyhliadky na to, že sa dostane do parlamentu.

Ďaleko väčšími šancami dostať sa do parlamentu disponoval blok Vitrenkovej: „Národná opozícia“. Predpokladalo sa, že zaň budú hlasovať prívrženci najradikálnejšej opozície. Vitrenková je charizmatickým lídrom a skúsenou političkou. Jej blok je jednoznačne proruský orientovaný. Silnou stránkou bloku je anti-NATO rétorika (keďže popularita NATO je v krajine veľmi nízka), čo mohlo napomôcť získaniu väčšej podpory predovšetkým na východe krajiny.

Samostatne medzi opozičnými silami figurovala Komunistická strana Ukrajiny. V tomto prípade sa jednalo o systematickú a ideologickú opozíciu súčasnej moci. Táto strana si zachovala regionálne štruktúry. Bolo vysoko pravdepodobné, že sa dostane do parlamentu.

Výsledky parlamentných volieb a možné scenáre

Po zverejnení konečných výsledkov ústrednou volebnou komisiou sa do parlamentu dostalo 5 politických strán. [6]

Tabuľka č. 1: – Výsledky parlamentných volieb

NÁZOV STRANY	POČET HLASOV (v %)	POČET ZÍSKANÝCH MANDÁTOV
Strana regiónov	32,14	186
Blok Júlie Timošenkovej	22,29	129
Naša Ukrajina	13,95	81
Socialistická strana Ukrajiny	5,69	33
Komunistická strana Ukrajiny	3,66	21

Jedným z hlavných výsledkov parlamentných volieb bolo zachovanie politických preferencií medzi obyvateľstvom západných a východných oblastí. Podporu bloku NU a Bloku Júlie Timošenkovej (BJT) vyjadril hlavne elektorát západných oblastí Ukrajiny, kde tieto strany získali 13,94 % a 22,27 % hlasov [6]. Tieto politické sily deklarovali medzi svojimi prioritami vstup Ukrajiny do NATO a EÚ, odmietnutie Spoločného ekonomického priestoru, dištancovanie sa Ukrajiny od Ruska. Strana regiónov získala väčšinu hlasov na východe a juhovýchode Ukrajiny – 32,12 %. Vystupovala za rozvoj vzťahov s Ruskom, po-

stupnú integráciu krajiny do EÚ, účasť v Spoločnom ekonomickom priestore. Tým pádom voľby preukázali existujúce nezhody pri hodnotení možností ďalšieho vývoja Ukrajiny v predstavách populácie západných a východných oblastí.

Nie až takým neočakávaným sa stal neúspech bloku NU, ktorý obsadil tretie miesto. Viaceré prognózy a výpočty politických síl v parlamente sa zakladali na tom, že práve provládny blok obsadí dôležité druhé miesto a tým sa stane jadrom konsolidácie ostatných, tzv. „oranžových“ strán, kam radíme BJT, Našu Ukrajinu a Socialistickú stranu. Nečakaným bol pre vedenie Ukrajiny výsledok BJT, ktorý obsadil druhé miesto. Blok maximálne využil všetky svoje plusy.

Jedným zo zaujímavých výsledkov bol aj neúspech bloku predsedu parlamentu Vladimíra Litvina. Jeho porážka sa stala odzrkadlením nálad ukrajinskej spoločnosti. Litvin sa snažil prezentovať ako mierotvorca a politik, ktorý je schopný nachádzať kompromis. Ale jeho politická sila nedokázala prekonať ani 3 % hranicu. Volebné výsledky jeho bloku len potvrdili fakt, že náklady ukrajinskej populácie sú rozdelené podľa geografického a politického príznaku: buď sa hlasuje za politické strany východu Ukrajiny, ktoré vystupujú za posilnenie vzťahov s Ruskom, alebo za strany vlasteneckého charakteru, ktoré deklarujú západné hodnoty. V tomto kontexte je úplne zákonitý výsledok Socialistickej strany a Komunistickej strany, ktoré získali 5,67 % a 3,66 % hlasov. [6]

Parlamentné voľby ešte raz potvrdili rozkol ukrajinskej spoločnosti. Najväčším problémom je, že nedokázali vytvoriť podmienky pre zostavenie stabilnej politickej koalície, bez ktorej nie je možné efektívne fungovanie budúcej vlády. Rokovania ohľadom zostavenia parlamentnej koalície začaté ihneď po voľbách demonštrovali, že politická elita nie je schopná fungovať v nových podmienkach. Skutočnosť, že sa do parlamentu dostalo 5 strán, z ktorých dve majú minimálny vplyv, mala za následok to, že moc si v parlamente fakticky delia tri politické sily – Strana regiónov, BJT a NU.

Rokovania prebiehali na pozadí ultimatívnych vyhlásení strán o princípoch, za dodržania ktorých sú ochotné zostavovať koalície. Verejné vyhlásenia preukázali, že každá z vplyvných politických strán, ktoré sa dostali do parlamentu, aspiruje na kľúčové posty. Zvláštnosťou rokovacieho procesu o formovaní parla-

mentnej koalície sa stalo, že na jeho čele stáli predstavitelia „oranžového“ tábora – napriek tomu, že väčšinu hlasov získala Strana regiónov. Hlavnú úlohu v formovaní koalície začal zohrávať BJT. Výsledkom je, že vzniká zaujímavá situácia – keď Strana regiónov, ktorá získala vo voľbách najviac hlasov, ktorá sa skladá z predstaviteľov biznisu východu Ukrajiny a fakticky kontroluje polovicu ekonomiky Ukrajiny, pravdepodobne odíde do opozície.

Regionálny aspekt parlamentných volieb

Mnohí dnes tvrdia, že výsledky parlamentných volieb v roku 2006 sa prakticky nelíšia od výsledkov prezidentských volieb v roku 2004. S výnimkou toho, že sa „oranžový“ elektorát rozdelil na prívržencov NU a BJT.

Strana regiónov získala 32,1 % hlasov a zvíťazila v 10 z 27 regiónov Ukrajiny, prevažne na juhovýchode. „Oranžové“ strany si zachovali za sebou celý západ a stred a spoločne získali 36,2 % hlasov. Z nich BJT získal 22,2 % a zvíťazil v 14 regiónoch, NU 13,9 % a víťazstvo len v troch najzápadnejších oblastiach (Zakarpatská, Ivano-Frankovská, Lvovská) [6].

Pokiaľ sa pozrieme na dva protistojače regióny: Doneckú a Ivano-Frankovskú oblasť, tak vidíme diametrálne odlišné elektorálne sympatie. V prvom prípade Strana regiónov získala 73,6 %, Blok Natálie Vitrenkovovej Národná opozícia 6,8 %, BJT 2,46 %, NU 1,4 %. V druhom prípade NU 45 %, BJT 30,3 %, Strana regiónov 1,9 %, Blok Vitrenkovovej 0,2 %. Je očividné, že v tomto prípade môžeme hovoriť o hlbokom sociálno-kultúrnom rozkole na Ukrajine [6].

Pokiaľ sa však pozornejšie pozrieme na výsledky zo západu a juhovýchodu, vidíme, že obraz výsledkov volieb nie je až taký jednoznačný. V Zakarpatskej oblasti NU získala 25,7 %, BJT 20,2 % a Strana regiónov 18,6 %. Tu je však značný počet hlasov, ktoré získali „regionáli“ spojený s rusínskym faktorom, ktorý tradične hlasuje za proruské sily. Ale aj pokiaľ zoberieme do úvahy Lvov (NU 37,9 % a BJT 33 %), tak i tu Strana regiónov získala 3 %, čiže prekonal potrebný prah. [6]

Na druhej strane v Záporoží získala Strana regiónov 51,2 %, BJT 10,8 %. V Dnepropetrovskej oblasti Strana regiónov získala 44,9 %, kým BJT 15 %. V Chersonskej oblasti Strana regiónov dosiahla výsledok 39,1 %, BJT 17,4 % [6].

Pokiaľ obrátíme pozornosť na to, ako hlasovali centrálné regióny, tak obraz bude úplne iný. Napríklad v Poltavskej oblasti za BJT hlasovalo 26,8 %, za Stranu regiónov 20,3 %, za NU 13,6 %. Žitomirská oblasť: BJT 24,9 %, Strana regiónov 17,9 %, NU 17,5 %. Černigovská oblasť: BJT 33,8 %, Strana regiónov 15,6 %, Socialistická strana 12,8 %, NU 10,2 %. Kirovograd: BJT 30,1 %, Strana regiónov 20,1 %, socialisti 9,6 %, NU 8,7 % [6]. Na rozdiel od západu a juhovýchodu tu neexistuje taká obrovská priepasť a výsledky sú tesnejšie. Čo to znamená? Že medzi pólmi západu a juhovýchodu sa nachádza stred, ktorý vystupuje ako „náravníková zóna“ a do určitej miery neutralizuje rozkol Ukrajiny.

Na Ukrajine môže dnes úspešná len tá politická sila, ktorá bude prijateľná pre stred a nebude pritom vystupovať ako regionálna, ale ako celoukrajinská. Dlhý čas tu bol elektorát naklonený Morozovi. Posledné voľby preukázali, že sa sympatie elektorátu priklonili na stranu Timošenkovej. Príčina jej úspechu o. i. tkvie aj v tom, že sa jej podarilo vyhnúť sa regionálnej charakteristike a že vystupuje ako celoukrajinský líder. Zatiaľ jej dominovanie v oblasti stredy s 25 – 30 % nie je také presvedčivé ako dominovanie Strany regiónov na juhovýchode s ich 50 – 74 %. Ale pokiaľ Strana regiónov nezmení svoj imidž, čiže neprestane byť stranou juhovýchodných regiónov, tak v strede nebude úspešná.

Budúcnosť Ukrajiny

Výsledky parlamentných volieb na Ukrajine neprinesli politickú stabilitu. Takisto musíme konštatovať, že pokusy o vytvorenie „oranžovej“ koalície budú mať negatívne následky, keďže to nebude znamenať stabilitu. Odstavenie jednej z najväčších strán, ktorú podporila tretina krajiny, od riadenia môže posilniť protestné nálady na východe Ukrajiny a vyprovokovať politické konflikty v Najvyššej rade a na regionálnej úrovni: vo vzťahoch medzi oblastnými radami a ústrednou mocou. To bude taktiež znamenať prehĺbenie rozkolu medzi východnými a západnými oblasťami.

Medzi hlavné možnosti zostavenia koalície patrili od začiatku:

- koalícia na čele s BJT („oranžová“ – s NU a Socialistickou stranou Ukrajiny);
- koalícia Strany regiónov s NU;
- široká koalícia „oranžových“ strán a Strany regiónov.

Za možný sa považoval aj scenár rozpustenia parlamentu a stanovenia nových volieb.

Najhoršie dopadli voľby jednoznačne pre Viktora Juščenka. Odstavením Janukovyča od zostavovania koalície by vytvoril všetky podmienky pre zvyšovanie politickej váhy regionálnych síl na pozadí pokračujúceho zhoršovania sa ekonomickej situácie. Pri takom vývoji sa rozkol medzi východom a západom len prehĺbi. Okrem toho, Juščenko sa cíti byť ohrozovaný politickými ambíciami Timošenkovej.

Pokiaľ bude nasledovať zblíženie sa NU so Stranou regiónov, tak prezident získa opozíciu v podobe BJT, ktorú podporila takmer štvrtina obyvateľov. Týmto sa Juščenko ocitne pod paľbou kritiky a tým najľahším obvinením bude „zrada ideálov Majdanu“. A „oranžový“ elektorát ako jeden celok ukončí svoju existenciu.

Situácia sa vyjasnila až 25. mája, keď médiá priniesli informácie, podľa ktorých sú údajne NU a Strana regiónov blízko k uzavretiu dohody: Juryj Jechanurov ostane predsedom vlády Ukrajiny a Viktor Janukovyč sa stane predsedom parlamentu. Podľa agentúry Lenta.ru už bola dosiahnutá predbežná dohoda medzi obidvoma stranami. Strana regiónov má obsadiť pozície generálneho prokurátora, predsedu Štátnej daňovej správy a iné posty vo vláde a v regionálnych správach. Líder strany Janukovyč sa stane predsedom parlamentu a predstaviteľ NU zaujme post prvého podpredsedu. Okrem toho by mala Strana regiónov viesť parlamentné výbory pre palivo a energetiku, priemyselnú politiku a pravdepodobne aj výbor pre rozpočet. [14]

Pokiaľ sa tieto informácie potvrdia, tak to znamená, že Viktor Juščenko sa rozhodol neakceptovať premiérske ambície Timošenkovej a že v budúcnosti ráta s tým, že bude musieť čeliť kritike BJT v opozícii. Spomínaná koalícia by mala stabilizovať politickú scénu na Ukrajine, keďže tieto dve strany budú disponovať 267 poslancami mandátmi. Okrem toho je otázne, ako sa zachová Socialistická strana Ukrajiny (či prejde do opozície alebo nie, záleží predovšetkým na postoji Juščenka k ústavnej reforme). V reálnej opozícii bude fungovať len BJT a Komunistická strana, ktoré však nedisponujú potrebným počtom poslancov mandátov, aby mohli destabilizovať politickú scénu. Z dlhodobého pohľadu je táto možnosť koalície pre Ukrajinu najlepšia, keďže bude znamenať zníženie napätia medzi východnými a západnými oblasťami Ukrajiny.

Zahraničná politika

Ukrajina – EÚ

Ukrajina sa počas roku 2005 úplne vzdala kučmovskej mnohovektorovej zahraničnej politiky a deklarovala prioritu euroatlantickej integrácie. Po zmiznutí eufórie prvých porevolučných mesiacov ale značne vzrástol skepticizmus Európy vo vzťahu k členstvu Ukrajiny v EÚ. Je faktom, že integrácia takej veľkej postsovietskej a slabo reformovanej krajiny by si vyžiadala od EÚ značné úsilie. Niektoré veľké členské štáty si okrem toho neželajú problémy vo vzťahoch s Ruskom, ktoré by mohli nastať po prijatí Ukrajiny do EÚ. Pre krajiny ako Francúzsko je dôležité nepripustiť posilnenie proamerického komponentu v činnosti EÚ, čo by prijatie Ukrajiny do EÚ znamenalo.

Na druhej strane sa kvalita vzťahov Ukrajiny a EÚ mení. Ukrajine sa jednoznačne priblížila k Európe. V rámci spoločného akčného plánu a vlastnej „cestovnej mapy“ jeho plnenia (300 bodov) sa začali práce nad prispôbenia ukrajinského politického a právneho systému normám a požiadavkám EÚ. Ukrajina sa de facto zapojila do realizácie spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky EÚ, predovšetkým v postsovietskom priestore. Kým vo vzťahu k Lukašenkovmu režimu sa hovorí o solidarizácii Ukrajiny s pozíciou EÚ, v otázke podnesterského konfliktu sa Ukrajina prejavila ako aktívny hráč. Hlavne vďaka jej úsiliu v rámci tzv. „Juščenkovho plánu“ sa EÚ pripojila k rokovaniu so štatútom pozorovateľa a súhlasila s otvorením pomocnej misie pre monitorovanie podnesterskej časti ukrajinsko-moldavskej hranice na území Ukrajiny. Brusel zas uznal ukrajinskú ekonomiku za trhovú.

Kurz zblížovania s Európou ostáva v krajine populárny. Podľa údajov Centra Razumkova, perspektívu členstva Ukrajiny v EÚ podporuje väčšina jej obyvateľstva – okolo 50 %. [15]

Ukrajina – NATO

Ďaleko pravdepodobnejšie je ale dnes pripojenie sa Ukrajiny k NATO. Pri hľadaní štatútu, ktorý by umožnil napojenie krajiny na Západ a súčasne by ju ponechal mimo EÚ, sa dokonca aj štáty skepticky naladené voči Ukrajine môžu pripojiť k pozícii USA a východných členov aliancie v prospech jej ďalšieho rozširovania. Pre súčasnú Ukrajinu členstvo v aliancii predstavuje najkratšie východisko z tzv. „prechodného“ štatútu. V spoločnom

vyhlásení zverejnenom po rokovaní komisie Ukrajina – NATO v decembri 2005 sa nachádza téza o možnom spustení Akčného plánu členstva, ktorý by mal vymeniť každoročné cieľové plány spolupráce. Podľa niektorých informácií je možnosť vypracovania plánu do jesene 2006 a principiálne rozhodnutie o pozvaní Ukrajiny by mohlo byť prijaté v roku 2008.

Vojenské a ekonomické argumenty, ktoré by mohli prinútiť ukrajinské vedenie, aby sa vzdalo integrácie do NATO, jednoducho neexistujú. Ukrajinské ozbrojené sily už 12 rokov spolupracujú s NATO. V dôstojníckom zbore prakticky absentujú nálady proti NATO. Negatívne následky pre Ukrajinu po ukončení vojensko-technickej spolupráce s Ruskom budú minimálne. Podľa ruských hodnotení predstavujú okolo 150 mil. USD. Najväčšou prekážkou pre členstvo Ukrajiny v aliancii ostáva, okrem nedoriešených sporných otázok s RF, negatívny postoj obyvateľstva. Na juhu a východe krajiny, kde sa ľudia obávajú, že môžu byť zatiahnutí do konfliktu s Ruskom na strane NATO, sa podiel protivníkov približuje k 80 %. Je málo pravdepodobné, že sa tieto nálady môžu v krátkodobej alebo strednodobej perspektíve zmeniť.

Ukrajina – Rusko

Najväčšie zmeny sa dotkli rusko-ukrajinských vzťahov. Po „oranžovej revolúcii“ môžeme konštatovať ukončenie ich post-sovietskej fázy. Moskva prakticky stratila úlohu systémového faktora v ukrajinskej vnútornej politike. Rusko naďalej disponuje určitým vplyvom, ekonomickým aj mediálnym, ale nikto („oranžoví“ ani „bielomodrí“) ho nepovažuje za kriticky dôležité. Prítomnosť RF ako hráča v rámci volebnej kampane 2006 bola minimálna.

Za posledný rok Kyjev prevzal iniciatívu vo vzájomných vzťahoch. Moskva musela častejšie reagovať, než predkladať otázky. Už samotné vyhlásenie euroatlantickej integrácie za prioritu bolo prijaté ako určitá výzva. Ďalej nasledovalo vytvorenie tzv. Spoločenstva pre demokratickú voľbu – mechanizmu post-sovietskych krajín východnej Európy, ktoré majú problematické vzťahy s Ruskom. Musíme spomenúť aj pokusy o prehodnotenie právneho a finančného komponent dohody o dislokácii čiernomorskej flotily v Kryme. A samozrejme plynový konflikt. Konfliktnosť bilaterálnych vzťahov mnohonásobne vzrástla v po-

rovnání s obdobím do roku 2004, ale nedosiahla takú eskaláciu, aká nastala počas rokovaní o stiahnutí jadrových zbraní z Ukrajiny alebo o dislokácii čiernomorskej flotily v Sevastopole. Na začiatku akoby bola prítomná snaha vyhnúť sa konfliktom. Viktor Juščenko a Juryj Jechanurov svoje prvé návštevy nasmerovali do Moskvy a v marci 2005 sa uskutočnila návšteva ruského prezidenta v Kyjeve. Ale systematická diverzifikácia vektorov politického rozvoja bola silnejšia.

Konflikt nevyhovuje ani jednej zo strán. Pre Ukrajinu, ktorej značná časť obyvateľstva sympatizuje s RF, by to znamenalo prehĺbenie regionálnych konfliktov, pre RF zasa urýchlenie prechodu Ukrajiny do „západného tábora“. Okrem toho by dvojsstranný konflikt negatívne ovplyvnil vzťahy oboch štátov s Európou. Netreba zabúdať ani na ekonomické záujmy. Za rok 2005 podľa údajov Ministerstva ekonomiky Ukrajiny, bez ohľadu na politické konflikty vzrástol ukrajinský export do RF o 27,3 % v porovnaní s príslušným obdobím predchádzajúceho roka, import z Ruska narástol o 5,9 %.

Implikácie pre Slovensko

Ukrajina sa po „oranžovej“ revolúcii začala intenzívnejšie hlásiť k hodnotám NATO a EÚ. Členské krajiny týchto organizácií snahu Ukrajiny o integráciu jednoznačne podporujú a snažia sa jej pomáhať. Jadro práce musí však Ukrajina realizovať sama, čo je značne obtiažne, keďže sa jedná o slabo reformovanú krajinu so zaužívanými stereotypmi, ktoré je problematické prekonať.

SR je priamym susedom Ukrajiny s priateľskými, dobrosusedskými vzťahmi bez negatívnych historických reminiscencií. Zahraničná politika SR voči Ukrajine vychádza z národných záujmov SR, ktoré korešpondujú aj so Spoločnou stratégiou EÚ voči Ukrajine a *European neighbourhood policy*. Ukrajina je rovnako ako krajiny západného Balkánu prioritou zahraničnej politiky SR. Ukrajina je pre SR aj dôležitým ekonomickým partnerom najmä v oblasti tranzitu energetických surovín, dôležitým momentom sú aj dodávky komodít z oblasti surovinovej základne, ktoré sú potrebné pre jednotlivé sféry hospodárstva SR.

Tabuľka č. 2: – Vzájomná obchodná výmena (podľa zdrojov Ministerstva zahraničia SR, v mil. EUR, resp. USD)

ROK	DOVOZ	VÝVOZ	OBRAT	SALDO
2000	189,0	147,1	336,1	- 41,9
2001	194,1	145,5	339,6	- 48,6
2002	187,1	155,9	343,0	- 31,2
2003	233,5	221,7	455,2	- 11,8
2004	413,8	296,2	710,0	- 117,6
2005	509,9	387,4	897,3	- 122,52 mil. USD

Čo môže SR najviac ohroziť, sú prípadné nezhody, resp. konflikty medzi RF a Ukrajinou. Slovensko je krajina, ktorá je prakticky závislá na dodávkach plynu z RF. Ukrajina je zahranično-politickou prioritou Slovenska a SR je na nej závislé prakticky na 100 %, čo sa týka dodávky energetických surovín. Obávam sa, že pre SR môže byť problematické zaujať konkrétny postoj v prípade konfliktu medzi Ukrajinou a Ruskom (obzvlášť sa to týka ekonomickej sféry). V tomto prípade Slovensko nemôže vychádzať z pozícií EÚ (ako v prípade „plynového“ konfliktu), keďže členskými štátmi tejto organizácie sú aj krajiny, ktoré sú ďaleko menej závislé na dodávkach energonosičov z RF. Potrebujeme realizovať pragmatickú zahraničnú politiku a mali by sme sa vyhýbať prikláňaniu sa k jednej zo strán. V prípade, že sa Slovensko uprednostní príklon k jednej zo zúčastnených strán pred vlastnými záujmami, môže riskovať ohrozenie svojej energetickej bezpečnosti.

ZDROJE

- [1] Dobazarilis, Lenta.Ua, 05. 01. 2006, <http://afnet.integrum.ru.proxy.www.merln-europe.org/artefact3/ia/ia5.aspx?lv=6&si=aKEHHL2R&qu=251&bi=7198&xi=&nd=1&tnd=0&srt=0&f=0>, 3. 5. 2006.
- [2] Finansovyj rynek Ukrainy, Expert Ukrajina, 12. 12. 2005, <http://www.expert.ua/articles/9/0/1314/>, 2. 5. 2006.
- [3] Gazprom gotov zasudiť Ukrajinu, From-UA, 26. 12. 2005, <http://afnet-integrum.ru.proxy.www.merln-europe.org/artefact3/ia/ia5.aspx?lv=6&si=dXovlx2R&qu=2102&bi=6508&xi=&nd=3&tnd=0&srt=0&f=0> 1. 5. 2006.
- [4] Gazprom osušestvil avansovyj platež „Naftogazu Ukrainy“ v sčot oplaty tranzita gaza v 2005 – 2009 godach, Podrobnosti, 11. 08. 2004, <http://afnet.integrum.ru.proxy.www.merln-europe.org/artefact3/ia/ia5.aspx?l->

- v=6&si=dXovlx2R&qu=231&bi=7374&xi=&nd=1&tnd=0&srt=0&f=0
2. 5. 2006.
- [5] Christenko: rešenie po dolgam Ukrajiny primut do konca avgusta, Lenta.ru, 16. 08. 2000, <http://afnet.integrum.ru.proxy.www.merln-europe.org/artefact3/ia/ia5.aspx?lv=6&si=KjZDmk2R&qu=251&bi=4021&xi=&nd=1&tnd=0&srt=0&f=0>, 1. 5. 2006.
- [6] Jechanurov i Janukovyč podeliat vlast', 25. 05. 2006, <http://www.lenta.ru/news/2006/05/25/last/>, 26. 6. 2006.
- [7] Kompromisnyj variant, Ukrajinskaja pravda, 08. 9. 2005.
- [8] Lelyveld Michael: Moscow ends gas dispute, but Kyiv's energy problems remain, <http://www.b-info.com/tools/miva/newsview.mv?url=news/2000-12/text/dec28c.rfe>, 1. 5. 2006.
- [9] Odstavka pravitel'stva Jechanurova, Newsru.com, 11. 1. 2006, <http://www.newsru.com/world/11jan2006/otstav.html>, 2. 5. 2006, <http://www.rutoday.ru/elections/>, 3. 5. 2006.
- [10] Rossija demonstrirujet dvojnoj standart, Ukrajinskaja investicionnaja gazeta, 15. 5. 2006, <http://afnet.integrum.ru.proxy.www.merln-europe.org/artefact3/ia/ia5.aspx?lv=6&si=aKEHHL2R&qu=231&bi=7738&xi=&nd=1&tnd=0&srt=0&f=0>, 16. 5. 2006.
- [11] Rossijskij gaz vorujet ukrajinskoje pravitel'stvo, SMI.RU, 14. 8. 2000, <http://afnet.integrum.ru.proxy.www.merln-europe.org/artefact3/ia/ia5.aspx?lv=6&si=KjZDmk2R&qu=271&bi=1269&xi=&nd=1&tnd=0&srt=0&f=0>, 1. 5. 2006.
- [12] Ukraine's Popularity Gurus: the revolutionary role of pollsters, 2. 1. 2005, <http://www.bhrg.org/LatestNews.asp?ArticleID=57>, 2. 5. 2006.
- [13] Ukrajina budet vorovať gaz po čestnomu, Podrobnosti, 27. 12. 2006, <http://afnet.integrum.ru.proxy.www.merln-europe.org/artefact3/ia/ia5.aspx?lv=6&si=dXovlx2R&qu=271&bi=2817&xi=&nd=1&tnd=0&srt=0&f=0>, 2. 5. 2006.
- [14] Zinčenko – skandalist, Korrespondent, 2. 9. 2005.